

“ตระบัดสัตย์” มีคำอธิบาย

วารสาร สยามโกเศศ

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

(รวม 3 หน้า)

มนุษย์ปุถุชนจำนวนมากแปลกใจกับการผัดวันประกันพรุ่งของตนเองอย่างไม่อาจอธิบายได้ ตั้งใจจะเลิกเหล้า เลิกบุหรี่ เลิกยาเสพติด ไปหาหมอ ต่อบัตรประชาชน ฯลฯ แต่แล้วก็ทำไม่ได้ตั้งตั้งใจ นักเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ซึ่งพยายามเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์มีคำตอบให้ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ได้กับหลายเรื่องที่สำคัญในชีวิต เช่น ปฏิรูปการศึกษาอย่างไม่น่าเชื่อ

เมื่อก่อนคำอธิบายของเศรษฐศาสตร์ในเรื่องการผัดวันประกันพรุ่ง (procrastination) ก็คือเมื่อเผชิญกับความไม่พึงใจ มนุษย์ก็จะผัดวันโดยตั้งใจทำสิ่งนั้นในอนาคตมากกว่าที่จะทำในวันนี้ ซึ่งก็เป็นคำอธิบายที่ดีแต่ไม่ลึกซึ้งพอ

Kydland และ Prescott ผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ในปี 2004 โดยผลงานส่วนหนึ่งจากแนวคิดของสิ่งที่เรียกว่า time-inconsistent ให้คำตอบในเรื่องผัดวันได้ลึกซึ้งกว่าโดยอธิบายง่าย ๆ ดังนี้ เช่น หากถูกถามในวันปีใหม่ว่าที่คุยว่าปีใหม่นี้จะออกกำลังกายครั้งใหญ่ เมื่อไหร่จะเริ่มสักที สมมุติว่าคำตอบคือวันที่ 15 มกราคม (มากกว่าจะตอบว่าพรุ่งนี้ซึ่งเป็นคำตอบซึ่งหาได้ยาก) และต่อมาเมื่อถูกถามคำถามเดียวกันอีกในวันที่ 13 มกราคม คำตอบก็จะยังคงเป็น 15 มกราคม อย่างนี้ก็หมายความว่าทางเลือกของคน ๆ นั้นมีลักษณะที่เรียกว่า time-consistent กล่าวคือมันคงไม่แปรเปลี่ยนข้ามเวลา

แต่ถ้าหากคำตอบเปลี่ยนแปลงไปไม่ยึดคำตอบว่าจะเริ่มในวันที่ 15 มกราคม แสดงว่าทางเลือกของเขามีลักษณะที่เรียกว่า time-inconsistent นักเศรษฐศาสตร์บอกว่ามนุษย์ส่วนใหญ่มีลักษณะการเลือกในลักษณะ time-inconsistent หรือนิยมเรียกว่ากันว่า time-inconsistency

เศรษฐศาสตร์สมัยใหม่บอกว่าบ่อยครั้งที่มนุษย์มองโลกในแง่ดีมากเกินไปจนความจริงในเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการที่ตนเองกระทำการต่าง ๆ ในอนาคตถึงแม้ว่าผลประโยชน์นั้นจะอยู่ไกลออกไปก็ตาม (เช่น จะออกกำลังกายแน่ในอนาคต จะออมเงินได้แน่ในอนาคต)

เมื่อคิดอย่างนี้ก็มักจะทักท้วงเอาว่าสามารถกระทำการนั้น ๆ ในอนาคตได้ ดังนั้นจึงผัดการเผชิญหน้ากับสิ่งไม่พึงใจออกไปจนถึงพรุ่งนี้ถึงแม้ต้นทุนในการกระทำ สิ่งนั้นในวันนี้ต่ำ

มากก็ตาม และเมื่อถึงพุงนี้ก็จะคิดอย่างเดียวกัน ซ้ำไปทุก ๆ วันจนเป็นการผัดวันประกันพุง ชนิดที่ “พุงนี้ไม่เคยมาถึงสักที” ตราบที่มีมนุษย์ไม่ตระหนักว่าตนเองมีระบบการคิด (ที่มั่นใจว่าสามารถทำบางสิ่งได้ในอนาคตแต่แล้วก็ทำไม่ได้) แบบนี้โดยจะผัดวันประกันพุงไปเรื่อย ๆ

อย่างไรก็ตามมนุษย์แต่ละคนก็แตกต่างกันไป ตระหนักบ้างไม่ตระหนักบ้าง ในระบบคิดเช่นว่า บางวัฒนธรรมก็มีการผัดวันมากดังเช่นในอเมริกาใต้ จนคำพูดว่า mañana (มันยานา) ซึ่งแปลว่า tomorrow ติดปากเหมือนกับที่คนไทยชอบพูดว่า “ไม่เป็นไร”

นักเศรษฐศาสตร์นำ time-inconsistency หรือการเปลี่ยนใจเสมอในอนาคตไปประยุกต์อธิบายในหลายเรื่อง ตัวอย่างเช่น การประกาศว่าจะไม่มีการเจรจาต่อรองกับผู้ก่อการร้ายอย่างเด็ดขาดของหลายรัฐบาล เพื่อตัดไฟไม่ให้มีการจับตัวประกัน ตราบที่คือ เมื่อไม่มีการต่อรองก็ไม่มีใครคิดจะจับตัวประกัน

อย่างไรก็ดีผู้ก่อการร้ายซึ่งใช้สัญชาตญาณที่มาจากการสังเกต (และอาจเรียนรู้เรื่อง time-inconsistency จากเศรษฐศาสตร์ด้วย) ว่าเมื่อจับตัวประกันจริง ๆ แล้ว รัฐบาลที่เคยปากแข็งว่าจะไม่เจรจาเด็ดขาดก็จะเปลี่ยนไป เวลาผ่านไปสักพักก็จะเปลี่ยนใจจนมีการเจรจาต่อรองลับ ๆ เพราะต้องการให้ตัวประกันปลอดภัย ตราบที่รัฐบาลผู้ต่อรองสามารถใช้อำนาจปรับเปลี่ยนคำพูดตัวเองและเงื่อนไขได้ การประกาศว่าจะไม่ต่อรองเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการจับตัวประกันก็ไม่เป็นผล

พูดง่าย ๆ ก็คือ เพราะการเลือกของมนุษย์มีลักษณะ time-inconsistency กล่าวคือถึงแม้ตั้งใจจะกระทำจริงแต่แรก แต่เมื่อวันเวลาและเงื่อนไขเปลี่ยนไป คำพูดหรือการกระทำในอนาคตก็เปลี่ยนไป

ถ้าต้องการให้การเจรจาต่อรองไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลย ก็ต้องทำให้รัฐบาลผู้ต่อรองไม่มีอำนาจในการต่อรองใด ๆ เลยโดยกฎหมายหรืออะไรก็ตามแต่ อย่างนี้จะทำให้ไม่เกิดปัญหา time-inconsistency ขึ้นเพราะไม่สามารถเปลี่ยนคำพูดและการกระทำของตนเองได้ เมื่อมีการจับตัวประกันเกิดขึ้นจริง

ปัจจุบัน time-inconsistency ทำให้เกษตรกรไม่เคยเชื่อภาครัฐในเรื่องคำแนะนำว่าน้ำจะขาดแคลนดังนั้นจึงปลูกข้าวน้อย ๆ ไม่เคยเชื่อว่าจะมีการตามทวงหนี้เกษตรกรจริงจัง ครูไม่เคยเชื่อว่าหากเป็นหนี้มาก ๆ แล้วจะไม่มีการมาช่วย ผู้ชุมนุมไม่เชื่อว่าเจ้าหน้าที่รัฐจะปราบจริงจัง เด็กไม่เคยเชื่อว่าพ่อแม่และครูจะลงโทษอย่างรุนแรงหากกระทำผิดนั้น เพราะรู้ว่าสุดท้ายก็ใจอ่อน ฯลฯ ทั้งหมดรู้ว่าในที่สุดแล้วก็จะมีการเปลี่ยนแปลงคำพูดและการกระทำ เพราะเมื่อวันเวลาผ่านไป เงื่อนไขเปลี่ยนแปลงไป คำพูดก็อาจเปลี่ยนแปลงได้

เขียนอย่างนี้ไม่ได้หมายความว่ายากโทษหรือเห็นด้วยกับการ “กลืนน้ำลายตัวเอง” “การตระบัดสัตย์” การมีใจคอไม่แน่วแน่มั่นคงของหนุ่มสาว ฯลฯ เพียงแต่บอกว่ามนุษย์

และองค์การทั่วไปมีลักษณะของการเลือกแบบ time-inconsistency ดังนั้นจึงพึงระวัง อย่าเชื่อคำพูดใครให้มาก

ประเด็นที่น่าสนใจคือการตัดอำนาจในการเปลี่ยนแปลงคำพูดหรือการกระทำของผู้มีอำนาจในเวลาข้างหน้าออกไป จนไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตั้งเรื่องของการไม่เจาะคำต่อรองในเรื่องการเรียกค่าไถ่ตัวประกัน

ปัญหาการศึกษาของบ้านเรามีสาเหตุสำคัญอันหนึ่งจากการเปลี่ยนแปลงไปมาในนโยบายของรัฐมนตรี โดยเฉพาะเมื่อรัฐมนตรีมาจากต่างพรรค ผู้บริหารกระทรวงและครูต้องปรับนโยบายตามความต้องการของรัฐมนตรีคนใหม่ จนมีส่วนทำให้ละไปหมดเข้าทำนองบางยุคเดินหน้าไป 5 ก้าว ถอยไป 6 ในเวลาต่อมาเดินหน้าไป 4 ถอยมา 3 ฯลฯ ในเวลา 10 ปีที่ผ่านมาเรามีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการไม่ต่ำกว่า 10 คน

ถ้าเราจะแก้ไขปัญหา time-inconsistency ให้หมดไป เราต้องสร้างเงื่อนไขที่ทำให้รัฐมนตรีทุกคนไม่มีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงนโยบายของชาติในเรื่องการศึกษาที่ได้ถูกกำหนดไว้แล้วในแผนปฏิรูปการศึกษาก่อนหน้านั้น จะ “ตัดอำนาจ” ได้อย่างไรเป็นเรื่องที่ต้องถกเถียงกันต่อไป แต่เชื่อว่าเป็นหนทางหนึ่งจะทำให้เกิดความแน่นอน มุ่งมั่น เดินไปในทางเดียวกันของการแก้ไขปัญหาคำคัญยิ่งนี้ของชาติ

อีกตัวอย่างหนึ่งของการประยุกต์ไอดีเดียว time-inconsistency เกิดขึ้นจากการทดลองในเรื่องการเลิกสูบบุหรี่ในฟิลิปปินส์เมื่อไม่นานมานี้ คนร่วมโครงการอยากเลิกบุหรี่แต่ต่อมาอีกไม่นานก็เปลี่ยนใจ วิธีทำให้เปลี่ยนใจยากก็คือให้ผู้ร่วมโครงการใส่เงินใหญ่ก้อนหนึ่งไว้ในธนาคารโดยไม่มีดอกเบี่ย หลังจาก 6 เดือนผ่านไปถ้าผ่านการตรวจสอบว่าเลิกบุหรี่แล้วจริงก็จะคืนเงินก้อนนี้ให้ แต่ถ้าหากกลับมาสูบอีกครั้งก็จะสูญเงินก้อนนั้น ผู้ร่วมโครงการหลายคนบอกว่าการกลัวเสียเงินทำให้ไม่เปลี่ยนใจ ต้องมุ่งมั่นสู้ต่อไปจนเลิกสูบบุหรี่ได้ซึ่งหมายความว่าทำให้ time-inconsistency เป็น time-consistency

การเสียเงินก้อนใหญ่ให้ศูนย์พิตเนสมีชื่อของสตรีที่ต้องการลดน้ำหนัก โดยแท้จริงแล้วก็คือการเอาชนะปัญหา time-inconsistency นั้นเอง โดยบังคับตนเองทางอ้อมด้วยความเสียตายเป็นให้ไม่เปลี่ยนใจเลิกออกกำลัง

เมื่อเข้าใจมนุษย์ในแง่มุมของ time-inconsistency แล้ว ก็จงพึงระมัดระวังพฤติกรรมของตนเอง อย่ารับปากอะไรกับใครถ้าไม่แน่ใจ โดยเฉพาะถ้าสิ่งนั้นเป็นเรื่องของอนาคต การรู้จักธรรมชาติของมนุษย์เช่นนี้อาจทำให้การ “forgive but not forget” (ยกโทษให้แต่ไม่ลืม) ง่ายขึ้นบ้างกระมัง
